

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
המקרא לאור המזרח הקדום
נילי סמט | המחלקה לתנ"ך
The Bible in Light of the Ancient Near East
08-8362-01

קורס מתוקשב + מקוון לסירוגין (מפגשי זום דו-שבועיים)	סוג הקורס:
4 נ"ז	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
אחת לשבועיים בימי ראשון 12:00-14:00 בזום	יום ושעה
על פי תיאום מראש עם המרצה	שעת קבלה:
nilisamet@gmail.com	מייל מרצה:

תיאור הקורס ותוצרי למידה

תקציר הקורס

הקורס נועד להקנות לכם היכרות עם עולמן של התרבויות הקדומות, שכנותיו של עם ישראל בתקופת המקרא, ועם 'המחקר המשווה' הבוחן את המקרא ביחסו לתרבויות אלה. הקורס מבוסס על הרצאות וידאו ופעילויות אינטראקטיביות שונות, וכן על מפגשי זום.

תוצרי הלמידה

הלומדים ירכשו:

1. היכרות כללית עם המזרח הקדום, תולדותיו ותרבותיו.
2. ידע על הדרכים שבהן תרבויות המזרח הקדום תורמות לפרשנותו של המקרא על מסורותיו, סוגותיו ורעיונותיו.

3. הבנה של המחקר המשווה לאסכולותיו השונות, והרקע האינטלקטואלי והאידיאולוגי של אסכולות אלה.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

הקורס יתנהל כקורס מתוקשב ומקוון לסירוגין, כלומר: בשבוע אחד תתבצע למידה עצמית על בסיס קורס MOOC, ובשבוע שאחריו תהיה למידה מקוונת במפגש זום. מדי שבוע יש ללמוד את השיעור הרלוונטי שיעלה לאתר הקורס, ולבצע את הבחנים והמטלות הרלוונטיים.

תוכנית השיעורים

- יחידה 1: המזרח הקדום – מבוא היסטורי ותרבותי
 - יחידה 2: מסורות בריאה מקראיות בהקשרן המזרח-קדמוני.
 - יחידה 3: סיפור המבול המקראי בהקשרו המזרח-קדמוני.
 - יחידה 4: מבט תאולוגי על האל הבורא: בין האל המקראי והאלים המזרח-קדמונים.
 - יחידה 5: סיפור מגדל בבל בהקשרו המזרח-קדמוני.
 - יחידה 6: ספרות החוק המקראית בהקשרה המזרח-קדמוני, חלק א'.
 - יחידה 7: ספרות החוק המקראית בהקשרה המזרח-קדמוני, חלק ב'.
 - יחידה 8: הנבואה המקראית בהקשרה המזרח-קדמוני.
 - יחידה 9: ספרות החכמה המקראית בהקשרה המזרח-קדמוני.
- על הנושאים הנדונים ביחידות אלה יתווספו נושאי הרחבה שיידונו במפגשי הזום הדו-שבועיים, ובהם: בריאת האדם במבט משווה; רשימות תולדות הקשורות בסיפורי ראשית במבט משווה; בריתות וחוזים במקרא ומחוצה לו; ספרות הקינות במקרא ובמזרח הקדום; ספרות הצדיק הסובל במקרא ובמזרח הקדום; ספרות ההבל במקרא ובמזרח הקדום.

ציון סופי

בחנים מסכמים בסיום כל יחידה (סה"כ 9 בחנים), והצגה של אחד מן הנושאים הנלמדים בפני הכיתה במהלך מפגשי הזום: 40% מבחן מסכם בסיום הקורס (רב ברירה): 60% שימו לב: הבחנים יתבצעו באתר הקורס, ואילו המבחן המסכם ייערך בבר אילן. על מועד המבחן ומיקומו תקבלו הודעה כמקובל בקורסים רגילים.

דרישות הקורס

- למידה עצמית של היחידות.
- הגשת בוחן שבועי בסוף כל יחידה (באתר הקורס)
- השתתפות בדיוני הפורום בסוף כל יחידה.

4. השתתפות סדירה במפגשי הזום הדו-שבועיים (נוכחות מלאה חובה).
5. במידה וייקבע מפגש אחד או שניים פנים אל פנים בקמפוס, השתתפות חובה במפגשים אלה.
6. הצגת נושא בכיתה באחד ממפגשי הזום על פי תיאום מראש ובהנחיית המרצה.
7. מבחן מסכם.

אין דרישות קדם.

ביבליוגרפיה: תכנים עדכניים לעיון בקריאה, צפיה והאזנה

יחידה 1

A. Kuhrt, *The Ancient Near East c. 3000-300 B.C*, London 1995, vol. 1, pp. 1-15.

לספרות נוספת המתאימה ליחידה זו ראו בהמלצות הקריאה הכלליות להלן.

יחידה 2

מקורות ראשוניים: בראשית א'; ישעיהו נ"א 9-10; תהלים ע"ד 12-13; איוב ט' 8-13.

סיפור הבריאה הבלבי, "אנומה אליש" (שפרה-קליין, עמ' 7-54); "אנכי ונינמח" (שפרה-קליין, עמ' 79-87).

עלילות בעל (קאסוטו, האלה ענת, עמ' 63-73).

מקורות מחקריים:

נ' אייל-דרשן, **ודורך על במתי ים: מלחמת אל הסער בים בספרות המזרח הקדום**, ירושלים תשע"ו.
מ' ויינפלד, "האל הבורא בבראשית א' ובנבואת ישעיהו השני", **תרביץ** לז (תשכ"ח), עמ' 105-132.
ט"ל פנטון, "גישות שונות של סופרי המקרא למיתוס התיאומכיה", בתוך: "אבישור ו' בלאו (עורכים), **מחקרים במקרא ובמזרח הקדמון: מוגשים לשמואל א' ליונשטם במלאת לו שבעים שנה**, ירושלים תשל"ח, עמ' 337-381.

מ"ד קאסוטו, **פירוש על ספר בראשית**, כרך א, ירושלים תש"ל, עמ' 10-44.
מ"ד קאסוטו, "שירת העלילה בישראל", **מחקרים במקרא ובמזרח הקדמון**, כרך א, ירושלים תשל"ב, עמ' 62-90.

מ"ד קאסוטו, "תהלים סח", **תרביץ** יב (תש"א), עמ' 1-27.
י' קליין, "המקרא והספרות המסופוטמית: מסורות בראשית, ספרות החכמה וספרות הקינות", בתוך: צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, כרך ב, ירושלים תשע"א, עמ' 523-580.

N. Ayali-Darshan, "The Question of the Order of Job 26,7-13 and the Cosmogonic Tradition of Zaphon," *ZAW* 126 (2014), pp. 402-417.

L.E. Greenstein, "God's Golem: The Creation of the Human in Genesis 2," in: H.G. Reventlow and Y. Hoffman (eds.), *Creation in Jewish and Christian Tradition*, London 2002, pp. 219-239.

R.S. Hess and D.T. Tsumura (eds.), *"I Studied Inscriptions from Before the Flood": Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1-11*, Winona Lake 1994.

W.G. Lambert, *Babylonian Creation Myths*, Winona Lake 2013.

K. Polinger-Foster, "Ceramic Imagery in Ancient Near Eastern Literature," in: P.B. Vandiver et al (eds.), *Materials Issues in Art and Archaeology II: Symposium held April 17-21, 1990, San Francisco*, Pittsburgh 1991, pp. 389-413.

K. Polinger-Foster, "Well-Tempered Words: Ceramic Metaphors in Mesopotamian Literature," in: S.C. Melville et al (eds.), *Opening the Tablet Box: Near Eastern Studies in Honor of Benjamin R. Foster*, Leiden 2010, pp. 141-153.

C. Westermann, *Genesis 1-11: A Commentary* (trans. J.J. Scullion), London 1984, pp. 19-47, 201-208.

יחידה 3

מקורות ראשוניים: בראשית ו' 5 - ט' 17.

אתרחסיס (שפרה-קליין, עמ' 88-130); עלילת גלגמש לוח יא (שפרה-קליין, עמ' 275-288).

G.W. Lambert and A.R. Millard, *Atra-Hasis: The Babylonian Story of the Flood*, Oxford 1969.

מקורות מחקריים:

ש"א ליונשטם, "מבול", **אנציקלופדיה מקראית**, כרך ד, ירושלים תשכ"ג, עמ' 597-610.

מ"ד קאסוטו, **פירוש על ספר בראשית**, כרך ב, ירושלים תש"ל, עמ' 1-20.

י' קליין, "המקרא והספרות המסופוטמית: מסורות בראשית, ספרות החכמה וספרות הקינות", בתוך: צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, כרך ב, ירושלים תשע"א, עמ' 523-580.

G. Darshan, "The Calendrical Framework of the Priestly Flood Story in Light of a New Akkadian Text from Ugarit (RS 94.2953)," *JAOS* 136 (2016), pp. 507-514.

- J. Day, "The Flood and the Ten Antediluvian Figures in Berossus and in the Priestly Source in Genesis," in: J.K. Aitken et al (eds.), *On Stone and Scroll: Essays in Honour of Graham Ivor Davies*, Berlin and Boston 2011, pp. 211-223.
- I.L. Finkel, *The Ark Before Noah: Decoding the Story of the Flood*, London 2014.
- T.S. Frymer-Kensky, "The Atrahasis Epic and its Significance for our Understanding of Genesis 1-9," *BA* 40 (1977), pp. 147-155.
- A.R. George, *The Babylonian Gilgamesh Epic: Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*, Oxford 2003.
- A.D. Kilmer, "The Mesopotamian Concept of Overpopulation and its Solution as Reflected in the Mythology," *Orientalia* 41 (1972), pp. 160-177.
- P. Michalowski, "History as Charter: Some Observations on the Sumerian King List," *JAOS* 103 (1983), pp. 237-248.
- W.L. Moran, "Some Considerations of Form and Interpretation in Atra-Hasis," in: F. Rochberg-Halton (ed.), *Language, Literature and History: Philological and Historical Studies Presented to Erica Reiner*, New Haven 1987, pp. 251-255.
- N.M. Sarna, *Understanding Genesis*, New York 1972, pp. 37-59.
- G.J. Wenham, *Genesis 1-15* (WBC), Waco 1987, pp. 159-166.
- C. Westermann, *Genesis 1-11: A Commentary* (trans. J.J. Scullion), London 1984, pp. 398-406.

יחידה 4

מקורות ראשוניים: שמות ט"ו 11; שופטים י"א 24; שמואל א' כ"ז 19; מיכה ד' 5; תהלים כ"ט 1; תהלים ע"ד 13-17.

מקורות מחקריים:

ב' אופנהיימר, "אמונת הייחוד המקראית – בין שתי תרבויות", **בית מקרא** ד (תשנ"ה), עמ' 302-330.
 י' אליצור, "יציאת מצרים לאור ההיסטוריה", בתוך: י' אליצור וע' פריש (עורכים), **ישראל והמקרא**, רמת גן תש"ס, עמ' 51-53.
 א' גרינשטיין, "הפנתאון הכנעני והשתקפותו בכתבי אוגרית", בתוך: מ' קיסטר ואחרים (עורכים), **אלי קדם: הפוליתאיזם בארץ ישראל ושכנותיה מן האלף השני לפסה"נ ועד התקופה המוסלמית**, ירושלים תשס"ח, עמ' 47-63.
 י' מופס, **אישיותו של אלוהים: תיאולוגיה מקראית, אמונה אנושית ודמות האל** (תרגם א' שרף), ירושלים תשס"ז.

י' קויפמן, "דת ישראל", **אנציקלופדיה מקראית**, כרך ב, ירושלים תשי"ד, עמ' 724-772.
הנ"ל, **תולדות האמונה הישראלית**, כרך א, ירושלים ותל-אביב תשכ"ט, עמ' 244-245, 299-300, 408-407, 425-425, 437.
י' קנהל, "האמונה המקראית: דו-שיח עם יחזקאל קויפמן", בתוך: צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, כרך א, ירושלים תשע"א, עמ' 129-158.
א' שביד, "בין חוקר למפרש פילוסופי של המקרא: השפעת דת התבונה ממקורות היהדות על תולדות האמונה הישראלית", בתוך: מ' אורון וע' גולדרייך (עורכים), **משואות: מחקרים בספרות הקבלה ובמחשבת ישראל מוקדשים לזכרו של פרופ' אפרים גוטליב**, ירושלים תשנ"ד, עמ' 414-428.
י' שביט ומ' ערן, **מלחמת הלוחות: ההגנה על המקרא במאה התשע-עשרה ופולמוס בבל והתנ"ך**, תל-אביב תשס"ד.

W.F. Albright, *From Stone Age to Christianity: Monotheism and the Historical Process*, Baltimore 1946.

J. Assmann, *Moses the Egyptian: The Memory of Egypt in Western Monotheism*, Cambridge 1997.

B. Becking, "The Boundaries of Israelite Monotheism," in: A.M. Korte (ed.), *The Boundaries of Monotheism: Interdisciplinary Explorations into the Foundations of Western Monotheism*, Leiden 2009, pp. 9-27.

A. Elrefaei, *Wellhausen and Kaufmann: Ancient Israel and its Religious History in the Works of Julius Wellhausen and Yehezkel Kaufmann*, Berlin 2016.

J.J. Finkelstein, "Bible and Babel: A Comparative Study of the Hebrew and Babylonian Religious Spirit," *Commentary* 25 (1958), pp. 431-444.

S. Freud, *Moses and Monotheism* (trans. K. Jones), New York 1955.

E.L. Greenstein, "The God of Israel and the Gods of Canaan: How Different Were They?," in R. Margoloin (ed.), *Proceedings of the Twelfth World Congress of Jewish Studies*, I, Jerusalem 1999, pp. 47-58.

B. Halpern, "'Brisker Pipes than Poetry': The Development of Israelite Monotheism," in: J. Neusner et al (eds.), *Judaic Perspectives on Ancient Israel*, Philadelphia 1987, pp. 77-115.

J.K. Hoffmeier, *Akhenaten and the Origins of Monotheism*, Oxford 2015.

J.D. Levenson, *Creation and the Persistence of Evil: The Jewish Drama of Divine Omnipotence*, San Francisco 1985.

P.D. Miller, "God and the Gods: History of Religion as an Approach and Context for Bible and Theology," *Israelite Religion and Biblical Theology*, Sheffield 2000, pp. 365-396.

B.N. Porter (ed.), *One God or Many? Concepts of Divinity in the Ancient World*, Bethesda 2000.

M.S. Smith, *The Origins of Biblical Monotheism: Israel's Polytheistic Background and the Ugaritic Texts*, Oxford 2001.

J. Wellhausen, *Prolegomena to the History of Israel* (trans. J. Sutherland Black and A. Menzies), Edinburgh 1885.

G.E. Wright, *The Old Testament against Its Environment*, London 1951.

יחידה 5

מקורות ראשוניים: בראשית י"א 9-1.

מקורות מחקריים:

י' אליצור, "מגדל בבל וסולם יעקב", בתוך: י' אליצור וע' פריש (עורכים), *ישראל והמקרא*, רמת גן תש"ס, עמ' 44-48.

ל' וולי, *אור כשדים: רשומות של שבע שנות חפירות* (תרגום: א' רפ), מרחביה 1956.

מ"ד קאסוטו, *פירוש על ספר בראשית*, כרך ב, ירושלים תש"ל, עמ' 154-169.

B. Alster, "An Aspect of 'Enmerkar and the Lord of Aratta'", *Revue d'Assyriologie* 67 (1973), pp. 101-110.

S. Bertman, *Handbook to Life in Ancient Mesopotamia*, New-York 2003.

J. Blenkinsopp, *Creation, Un-creation, Re-creation: A Discursive Commentary on Genesis 1-11*, London 2011.

R. Gnuse, *Misunderstood Stories: Theological Commentary on Genesis 1-11*, Eugene 2014.

R. Reich, "Building Materials and Architectural Elements," in: A. Kempinski and R. Reich (eds.), *The Architecture of Ancient Israel: From the Prehistoric to the Persian Periods*, Jerusalem 1992, pp. 1-16.

S.N. Kramer, "The 'Babel of Tongues': A Sumerian Version," *JAOS* 88 (1968), pp. 108-111.

W.G. Lambert, *Babylonian Creation Myths*, Winona Lake 2013, pp. 196-200.

A. Parrot, *The Tower of Babel*, London 1955.

G. von Rad, *Genesis: A Commentary* (OTL), Philadelphia 1972, pp. 145-147.

N.M. Sarna, *Understanding Genesis*, New York 1972, pp. 63-77.

E.A. Speiser, *Genesis* (AB), Garden City 1964, pp. 75-76.

G. Wenham, *Genesis 1-15* (WBC), Waco 1987, pp. 236-238.

C. Westermann, *Genesis 1-11: A Commentary* (trans. J.J. Scullion), London 1984, pp. 540-542.

יחידות 6-7

מקורות ראשוניים: בראשית ט"ז 6-1; בראשית כ"א 1-21; בראשית ל' 1-13; שמות כ"א 28-32; 35.

מקורות מחקריים:

י' בלוך ונ' וסרמן, "בין דם לדמים בחוקי המקרא ובמכתבי מארי", **בית מקרא** סו (תשפ"א), עמ' 7-32.
מ' גרינברג, "הנחות יסוד של החוק הפלילי במקרא", בתוך: א' שפירא (עורך), **תורה נדרשת: חיבורים בשאלות-יסוד בעולמו של המקרא**, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 13-37 (תרגום של: "Some Postulates of Biblical Criminal Law," in: M. Haran (ed.), *Yehezkel Kaufmann Jubilee Volume: Studies in Bible and Jewish Religion Dedicated to Yehezkel Kaufmann on the Occasion of his Seventieth Birthday*, Jerusalem 1961, pp. 5-28).

מ' מלול, **קובצי הדינים ואוספים משפטיים אחרים מן המזרח הקדום**, חיפה תש"ע.

מ"ד קאסוטו, **פירוש על ספר שמות**, ירושלים תשי"ב, עמ' 178-213.

ש' שבל, "הספרות המשפטית שבמקרא", בתוך: צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, כרך א, ירושלים תשע"א, עמ' 227-272.

A. Alt, "Origins of Israelite law," *Essays on Old Testament history and religion* (trans. R.A. Wilson), Oxford 1966, pp. 101-171.

H.J. Boecker, *Law and the Administration of Justice in the Old Testament and Ancient East* (trans. J. Moiser), Minneapolis 1980.

I. Finkelstein and N.A. Silberman, *The Bible Unearthed: Archaeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of its Sacred Texts*, New York 2000, pp. 27-47.

J.J. Finkelstein, "The Ox That Gored," *Transactions of the American Philosophical Society* 71 (1981), pp. 1-89.

C. Gordon, "Biblical Customs and the Nuzu Tablets," *BA* 3 (1940), pp. 1-12.

M. Greenberg, "More Reflections on Biblical Criminal Law," in: S. Japhet (ed.), *Studies in Bible II*, Jerusalem 1986, pp. 1-17.

B.S. Jackson, *Essays in Jewish and Comparative Legal History*, Leiden 1975, pp. 25-63.

J. Lewy, "On Some Institutions of the Old Assyrian Empire," *HUCA* 27 (1956), pp. 1-79.

S.E. Loewenstamm, *Comparative Studies in Biblical and Ancient Oriental Literatures*,

Neukirchen-Vluyn 1980, pp. 146-153, 341-345.

M. Malul, *The Comparative Method in Ancient Near Eastern and Biblical Legal Studies*, Kevelaer 1990.

G.E. Mendenhall, *Law and Covenant in Israel and the Ancient Near East*, Pittsburgh 1955.

M. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta 1997.

S.M. Paul, *Studies in the Book of the Covenant in the Light of Cuneiform and Biblical Law*, Leiden 1970.

T.L. Thompson, *The Historicity of the Patriarchal Narratives: The Quest for the Historical Abraham*, Berlin 1974.

J.M. Tucker, "The Legal Background of Genesis 23," *JBL* 85 (1966), pp. 77-84.

A. Van Selms, "The Goring Ox in Babylonian and Biblical Law", *ArOr* 18 (1950), pp. 321-330.

J. Van Seters, "The Problem of Childlessness in Near Eastern Law and the Patriarchs of Israel," *JBL* 87 (1968), pp. 401-408.

B. Wells and F.R. Magdalene (eds.), *Law from the Tigris to the Tiber: The Writings of Raymond Westbrook*, Winona Lake 2009.

R. Westbrook, *A History of Ancient Near Eastern Law*, Leiden 2003.

R. Westbrook and B. Wells, *Everyday Law in Biblical Israel, an Introduction*, Louisville 2009.

D.P. Wright, *Inventing God's law: How the Covenant Code of the Bible Used and Revised the Laws of Hammurabi*, Oxford 2009.

R. Yaron, "The Goring Ox in Near Eastern Laws," *Israel Law Review* 1 (1966), pp. 396-406.

יחידה 8

מקורות ראשוניים: שמואל א' י"ט 23-24; מלכים א' כ"ב 5-17; ישעיהו א' 16-17; ל' 1-2; נ"ז 19; ירמיהו ו' 14; י"ד 13; מיכה ג' 5; ו' 8.

מקורות מחקריים:

ש' אחיטוב, **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב, עמ' 60-67.

מ' ענבר, **נבואות, בריתות ושבטים בתעודות מארי**, ירושלים תשס"ז.

H.M. Barstad, "Lachish Ostrakon III and ancient Israelite prophecy," *Eretz-Israel* 24

(1993), pp. 8-12.

H.M. Barstad, "No Prophets? Recent Developments in Biblical Prophetic Research and Ancient Near Eastern Prophecy," *JSOT* 57 (1993), pp. 39-60.

J. Blenkinsopp, *A history of Prophecy in Israel*, Philadelphia 1983.

F.H. Cryer, *Divination in Ancient Israel and Its Near Eastern Environment: A Socio-Historical Investigation*, Sheffield 1994.

D.E. Fleming, "The Etymological Origins of the Hebrew nābi: The One Who Invokes God," *CBQ* 55 (1993), pp. 217-224.

D.E. Fleming, "nabu and munabbiatu: Two New Syrian Religious Personnel," *JAOS* 113 (1993), pp. 175-183.

R.P. Gordon and H.M. Barstad (eds.), *'Thus Speaks Ishtar of Arbela': Prophecy in Israel, Assyria, and Egypt in the Neo-Assyrian Period*, Winona Lake 2013.

J. Hoftijzer and G. van der Kooij (eds.), *Aramaic Texts from Deir 'Alla*, Leiden 1976.

J. Hoftijzer and Gerrit van der Kooij (eds.), *The Balaam Text from Deir 'Alla Re-evaluated: Proceedings of the International Symposium Held at Leiden, 21-24 August 1989*, Leiden 1991.

J. Huehnergard, "On the Etymology and Meaning of Hebrew NĀBÎ'," *Eretz-Israel* 26 (1999), pp. 88-93.

H.B. Huffmon, "Ancient Near Eastern Prophecy," *ABD*, vol. 5, New York 1992, pp. 477-482.

M. Lichtheim, *Ancient Egyptian Literature*, vol. 2: The New Kingdom, Berkeley 1976, pp. 224-230.

M. Nissinen, *References to Prophecy in Neo-Assyrian Sources*, Helsinki 1998.

M. Nissinen, "Prophecy against the King in Neo Assyrian Sources," in: K.D. Schunck and M. Augustin (eds.), *"Lasset uns Brücken bauen...": Collected Communications to the XVth Congress of the International Organization for the Study of the Old Testament, Cambridge 1995*, Frankfurt 1998, pp. 157-170.

M. Nissinen (ed.), *Prophecy in its Ancient Near Eastern Context: Mesopotamian, Biblical, and Arabian Perspectives*, Atlanta 2000.

M. Nissinen et al (eds.), *Prophets and Prophecy in the Ancient Near East²*, Atlanta 2019.

S.B. Parker, "Official Attitudes toward Prophecy at Mari and in Israel," *VT* 43 (1993), pp. 50-68.

S.B. Parker, "The Lachish Letters and Official Reactions to Prophecies," in: L.M. Hopfe (ed.), *Uncovering Ancient Stones: Essays in Memory of H. Neil Richardson*, Winona Lake 1994, pp. 65-78.

J.M. Sasson, "Water beneath Straw: Adventures of a Prophetic Phrase in the Mari Archives," in: Z. Zevit et al (eds.), *Solving Riddles and Untying Knots: Biblical, Epigraphic, and Semitic Studies in Honor of Jonas C. Greenfield*, Winona Lake 1995, pp. 599-608.

K.A.D. Smelik, *Writings from Ancient Israel: A Handbook of Historical and Religious Documents* (trans. G.I. Davies), Edinburgh 1991, pp. 133-136.

יחידה 9

מקורות ראשוניים: משלי כ"ב 17 – כ"ד 22.

מקורות מחקריים:

א' הורוויץ, משלי א-ט (מקרא לישראל), תל-אביב תשע"ג, עמ' 65-75.
נ' שופק, 'אין אדם שנולד חכם' – חכמת מצרים הקדומה וזיקתה למקרא, ירושלים תשע"ו, עמ' 38-46,
213-254.

P.S. Ash, *David, Solomon and Egypt: A Reassessment*, Sheffield 1999.

G.E. Bryce, *A Legacy of Wisdom: The Egyptian Contribution to the Wisdom of Israel*, Lewisburg 1979.

J.A. Emerton, "The Teaching of Amenemope and Proverbs XXII 17 - XXIV 22: Further Reflections on a Long-Standing Problem," *VT* 51 (2001), pp. 431-465.

A. Erman, "Eine ägyptische Quelle der 'Sprüche Salomons'," *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften* 15 (1924), pp. 86-93.

M.V. Fox, *Proverbs 10-31 (AB)*, New Haven 2009, pp. 705-733.

M.V. Fox, "From Amenemope to Proverbs: Editorial Art in Proverbs 22,17-23,11," *ZAW* 126 (2014), pp. 76-91.

M. Lichtheim, *Ancient Egyptian literature*, vol. 1: *The Old and Middle Kingdoms*, Berkeley 1973, pp. 58-80.

C.A. Newsom, *The Book of Job: A Contest of Moral Imaginations*, Oxford 2003.

T. Oshima, *Babylonian Poems of Pious Sufferers: Ludlul Bel Nemeqi and the Babylonian*

Theodicy, Tübingen 2014.

N. Samet, "The Gilgamesh Epic and the Book of Qohelet: A New Look," *Biblica* 96 (2015), pp. 375-390.

N. Samet, "Religious Redaction in Qohelet in light of Mesopotamian Vanity Literature," *VT* 66 (2016), pp. 133-148.

N. Shupak, "Instruction and Teaching Appellations in Egyptian Wisdom Literature (and their Biblical Counterparts)," *SAK Beihefte* 4 (1988), pp. 193-200.

N. Shupak, *Where Can Wisdom Be Found? The Sages Language in the Bible and in Ancient Egyptian Literature*, Gottingen 1993.

K. van der Toorn, "The Ancient Near Eastern Literary Dialogue as a Vehicle of Critical Reflection," in: G.J. Reinink and H.L.J. Vanstiphout (eds.), *Dispute Poems and Dialogues in the Ancient and Mediaeval Near East*, Leuven 1991, pp. 59-75.

K. van der Toorn, "Theodicy in Akkadian Literature," in: A. Laato and J.C. de Moor (eds.), *Theodicy in the World of the Bible*, Leiden 2003, pp. 64-76.

R.N. Whybray, *The composition of the Book of Proverbs*, Sheffield 1994, pp. 132-147.

R.N. Whybray, "The Structure and Composition of Proverbs 22,17-24,22," in: S.E. Porter et al (eds.), *Crossing the Boundaries: Essays in Biblical Interpretation in Honour of Michael D. Goulder*, Leiden 1994, pp. 83-96.

המלצות קריאה כלליות:

ה"ו סאגס, דברי ימי בבל: תולדות התרבות העתיקה של ארץ החידקל והפרת (תרגום: א' נגב), תל-אביב תשל"ב.

ק"ו צראם, אלים קברים ומלומדים: הרומן של הארכיאולוגיה (תרגום: י' טולקס), תל-אביב תשי"ח.
ז' קונטנו, חיי יום באשור ובבל (מאנגלית: ש' גילאי), תל-אביב 1964.

J. Bottero, *Everyday Life in Ancient Mesopotamia* (trans. A. Nevill), Maryland 2001.

J. Bottero, *Mesopotamia: Writing, Reasoning, and the Gods* (trans. Z. Bahrani and M. Van de Mieroop), Chicago 1992.

C. Burney, *The Ancient Near East*, Ithaca 1977.

D. Damrosch, *The Buried Book: The Loss and Rediscovery of the Great Epic of Gilgamesh*, New York 2007.

I.E. Edwards (ed.), *The Cambridge Ancient History*, vols. 1-4, Cambridge 1970-1988.

A. Kuhrt, *The Ancient Near East*, London and New York 1995.

K.R. Nemet-Nejat, *Daily Life in Ancient Mesopotamia*, London 1998.

- L. Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, Chicago and London 1964.
M. Roaf, *Cultural Atlas of Mesopotamia and the Ancient Near East*, Oxford 1990.
H.W.F. Saggs, *The Greatness that was Babylon*, London 1962.
J. Sasson (ed.), *Civilizations of the Ancient Near East*, Michigan 1995.
M. Van De Mieroop, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000-323 B.C.*, Malden 2007.

הספרות במזרח הקדום (אנתולוגיות, דיונים ומבואות):

א' גבאי ות' וייס, **המיתולוגיה הבבלית**, תל-אביב תשס"ג.

נ' וג' דרשן, **המיתולוגיה הכנענית**, תל-אביב תשס"ט.

א' זינגר, **החתים ותרבותם**, ירושלים תשס"ט.

צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, כרך ב, ירושלים תשע"א.

מ' מלול, **קובצי הדינים ואוספים משפטיים אחרים מן המזרח הקדום**, חיפה תש"ע.

מ"ד קאסוטו, **האלה ענת**, ירושלים תשי"א.

צ' ושי' רין, **עלילות האלים: כל שירות אוגרית**, פילדלפיה 1996.

ש' שפרה וי' קליין, **בימים הרחוקים ההם: אנתולוגיה משירת המזרח הקדום**, תל-אביב תשנ"ז.

- B. Foster, *Before the Muses*, Bethesda 1993.
W.W. Hallo (ed.), *Context of Scriptures*, Leiden 1997-2002.
H.A. Hoffner, *Hittite Myths*², Atlanta 1998.
M. Lichtheim, *The Literature of Ancient Egypt*³, New Haven 2003.
S.B. Parker (ed.), *Ugaritic Narrative Poetry*, Atlanta 1997.
N. Wyatt, *Religious Texts from Ugarit*, London and New York 2002.